

ANMELDELSER

MIKKEL SØRENSEN & MIKKEL FUGL ESKJÆR: Klima og mennesker. Humanistiske perspektiver på klimaforandringer. København: Museum Tusulanum Forlag 2014. 232 sider. ISBN 978-87-635-4077-3. Pris: 198 kr.

Humanistisk forskning i klimaforandringer er et nyt forskningsområde. Tilbage i 2009 begyndte en række humanistiske forskere en diskussion af, hvordan det humanistiske forskningsområde kan bidrage med viden til en stadig tiltagende klimadebat. Klimaforskningen blev domineret af naturvidenskaberne med få bidrag fra humanistiske fag. Ud fra en erkendelse af, at klimaforskningen går på tværs af forskningsområder, opstod ønsket om at etablere og udvikle et nyt forskningsfelt med fokus på klima og klimaforandringer på tværs af humanioras institutter på Københavns Universitet. Samtidig blev der ansat forskere på andre fakulteter og universiteter med et humanistisk eller socialvidenskabeligt perspektiv på klimaforandringer. Heraf udsprang ideen om at etablere et åbent netværk, hvor forskere på tværs af institutioner kunne mødes.

Som et resultat af netværksdannelsen blev workshoppen „Klima og mennesker: Workshop om humanistisk klimaforskning“ afholdt på Københavns Universitet i 2011. Nærværende antologi, *Klima og mennesker. Humanistiske perspektiver på klimaforandringer*, udspringer af workshoppen, og formålet er „at udforske, demonstrere og eksemplificere, hvordan humanistiske studier bidrager til den igangværende klimaforskning“ (s. 11).

Antologien er opdelt i ni kapitler inddelt tre hoveddele: Kulturelle forudsætninger, Kulturelle klimarepræsentationer og Klima og praksis. Kapitlerne tager udgangspunkt i forskellige fagtraditioner og har forskellige geografiske udgangspunkter. Der trækkes blandt andet på viden fra historie, tværkulturelle studier, kunst og kultur, litteraturvidenskab og antropologi.

Kapitel 1 omhandler menneskers klimatilpasningsstrategier historisk. Kapitel 2 omhandler kulturelle og politiske implikationer af globale eller lokale perspektiver på klimatilpasning. Kapitel 3 omhandler kunstens rolle som „oversætter“ af naturvidenskabelige fænomener til erfaringsnære forståelser. Kapitel 4 omhandler litteraturens kapacitet til at skabe forandring. Kapitel 5 omhandler is og isbjørne som repræsentationer af klimaforandringerne. Kapitel 6 omhandler danske mediers dækning af fænomenet. Kapitel 7 omhandler turismens konsekvenser for klimaet. Og kapitel 8 og 9 omhandler relationen mellem klimaforandringer og klimakampagner på den ene side og menneskers handlinger på den anden side.

Redaktørerne Mikkel Sørensen og Mikkel Fugl Eskjær introducerer humanistisk klimaforskning således: „*For det første* omhandler den klimaets betydning for menneskers handlinger og liv. Udforskningen heraf bygger på både historiske, sociale og kulturelle tilgange [...], hvilket bl.a. handler om menneskets tilpasninger og modsvar til klimatiske forandringer. [...] *For det andet* handler humanistisk klimaforskning om menneskets forståelse og fremstilling af klimaet [...], hvilket indebærer bl.a. undersøgelser af, hvordan klimaet itale- og iscenesættes kulturelt, socialt og historisk samt hvordan [dette] påvirker, begrænser og muliggør vores handlinger og tilpasninger til klimatiske forandringer“ (s. 17).

Redaktørerne beskriver desuden, hvad humanistisk klimaforskning *ikke* er eller skal. Den britiske klimatolog Mike Hulme citeres for at sige „... at en humanvidenskabelig tilgang ikke bare tænkes i forlængelse af eller som underlagt en naturvidenskabelig forskning“ (s. 12). Humanistisk klimaforskning, fremhæver redaktørerne, har sine egne metoder og tilgange, og hvor naturvidenskaben udfylder konkrete videnshuller og er handlingsorienteret, fører den humanistiske forskning til pluralisme, refleksion og selvindsigt. Man skal derfor ikke forvente af humanistisk klimaforskning, at den bidrager til løsninger og konkret politikudformning.

To temaer går igen i flere af antologiens kapitler, nemlig forestillinger om det gode liv, herunder diskrepansen mellem handling og ideal, samt en kritik af (natur)videnskaben. Således skriver mange af kapitlerne sig op imod naturvidenskabelig klimaforskning og kritiserer den for at være abstrakt og svært tilgængelig. Den mangler relevans i forhold til, hvordan vi som mennesker skaber mening og sammenhænge i hverdagen, og de forestillinger, vi gør os om, hvad det gode liv er. Sammenstødet mellem det gode og det bæredygtige liv kommer blandt andet til udtryk i Carina Rens kapitel om klima og turisme og Jonas Lysgaards kapitel om „bad practice“, som jeg skal vende tilbage til nedenfor. Ud over at være svært tilgængelig for almindelige mennesker kritiseres naturvidenskabens forrang i det politiske liv. Et eksempel på en sådan hegemonisk position finder man i Anne Sophie Witzke og Lea Schicks kapitel „Atmosfæriske forstyrrelser. Kunsten at økologiseres“. De to forfattere er enige med den franske sociolog Bruno Latour i hans kritik af, hvad han benævner som den „moderne forfatning“. Denne opretholder en distinktion mellem på den ene side videnskab og natur, der har monopol på sandheden, en position, han kalder „matters of fact“, og som inddrages i politiske beslutningsprocesser, og på den anden side „matters of concern“ (blandt andet humaniora og socialvidenskaber), der tager sig af værdier, etiske og kunstneriske anliggender (s. 84). „Matters of concern“ indgår tilsyneladende kun som sekundære overvejelser i eksempelvis FN's klimarapporter og følgelig heller ikke i politiske og økonomiske handlingsplaner.

Naturvidenskabens store styrke er dens identifikation af og nødvendige påvisning af de enorme klimatiske udfordringer, vi står over for. Men den humanistiske klimaforskning er nødvendig, fordi den anfægter forestillingen om en lineær kausalitet mellem naturvidenskabelig viden og menneskelig handling, og fordi den viser, hvordan mennesker tilpasser sig eller øver modstand mod viden og anbefalinger på klimaområdet. Det er en af denne antologis styrker, at den stiller spørgsmålstejn ved antagelsen om, at viden og stadig mere viden om klimaforandringer fører til klimavenlige handlinger. Det illustrerer behovet for mere dansk og international humanistisk klimaforskning.

Eksempler er Rens kapitel om klima og turisme og Lysgaards kapitel om hverdagens „bad practice“. Ren peger på det paradoksale i, at turister kender til rejsens negative påvirkning af klimaet, men alligevel vælger at rejse (med fly). Lysgaard fremhæver, at vi som mennesker har notorisk svært ved at forene ord og handling, hvilket den franske psykoanalytiker Jacques Lacan betegner som „bad practice“. Af begge artikler fremgår det, at vi godt ved, at rejsen til de varme lande eller mange af vores dagligdags handlinger er klimaskadelige; vi er så at sige (folke)oplyste. Vore handlinger er bare så tæt forbundet med meningsskabelse og forestillingen om det gode liv, at vi foretager dem alligevel. Flere af kapitlerne peger også på, at naturvidenskabelige klimafremskrivninger (for eksempel rapporterne fra FN's klimapanel – IPCC) kan være så komplekse og abstrakte, at vi ikke forstår dem endsige magter eller evner at indoptage dem i vores liv. Giddens har beskrevet paradokset: Når vi ikke kan se klimaforandringerne, gør vi intet, når vi ser dem, er det for sent – som beskrevet i Blichfeldts kapitel „Det CO₂-lette liv i Dongpingxiang“.

Naturvidenskaberne påpeger, at vi har meget travlt, hvis vi skal undgå store natursammenbrud og måske også civilisatoriske sammenbrud. Hvilke bud har humaniora på denne udfordring? Redaktørerne afviser, at humanistisk klimaforskning skal bidrage med løsninger. Men hvis naturvidenskaben har en hegemonisk position, er det måske, fordi den er i dialog med beslutningstagere og formår at „oversætte“, hvad Latour benævner „matters of fact“? Her kan man efterlyse lidt mere mod fra humanistisk forskning til i højere grad at påtage sig opgaven med at oversætte, hvad Latour kalder „matters of concern“ for politikerne. Det er vel ikke nok at efterlyse det nuancerede, at vise det komplekse og det umulige. Opgaven må også være at anvise, hvordan (humanistisk) viden kan føre til nye veje til det gode bæredygtige liv, der både vil have en reel effekt (CO₂-reducerende) og har relevans for menneskers dagligdag.

Flere af kapitlerne bidrager med (spæde) forsøg. Rens kapitel peger på udviklinger, der kan udfordre turismens stadig stigende hypermobilitet. For eksempel at Den Lille Havfrue i en periode kom til Kina, der så angiveligt kunne spare mange kineseres CO₂-udledning, når de ikke rejste til Danmark for at se Den

Lille Havfrue her. Tilsvarende sættes der web-cams op i Grønland, så man ikke behøver at rejse den lange vej til Arktis for at se indlandsisen smelte. Det er måske lidt svært at forestille sig, at disse eksempler kan have den helt store effekt på globale rejsemønstre. Gregers Andersens kapitel peger på litteraturens kraft til at skabe, måske endda fremmane, kulturers evne til forandring, hvilket måske ikke kan afvises, men det er måske af begrænset betydning klimaforandringernes skala og hastighed taget i betragtning. Lysgaards kapitel påpeger helt korrekt, at Danmark maler et skønmaleri af sig selv, der står i kontrast til danskernes enorme CO₂-udledning (vi flyver, spiser kød og køber elektronik i stor stil).

Men er det virkelig sådan, at vores klimaskadelige praksisser, „bad practices“, er en fuldstændig uadskillelig og helt central del af vores meningsskabelse? Vi skal vel bare tilbage til vores bedsteforældres tid, før denne nutidige luksus ikke var en del af det gode liv. Her kan Mikkel Sørensens efterlysning i sit kapitel af en dybere historisk viden om menneskers klimatilpasning, frem for altid et øjebliksbillede, være relevant. Anmelderen, som arbejder i en klimatænkertank med et naturvidenskabeligt udgangspunkt, efterlyser meget mere humanistisk klimaforskning og viden om klimaforandringer, men også gerne en dialog mellem humanistisk og naturvidenskabelig forskning. Og så et mod fra politikere til også at inddrage humanistiske perspektiver.

Mikael Bellers Madsen

Cand.scient.

Den grønne tænketank CONCITO

ISABELLA KROTH: Halbmondwahrheiten. Türkische Männer in Deutschland. Innenansichten einer geschlossenen Gesellschaft. München: Diederichs Verlag 2010. 220 sider. ISBN 978-3-424-35022-7. Pris: 17 euro.

Süpermänner er titlen på et teaterstykke, der går på Ballhaus Naunynstrasse i Kreuzberg i Berlin. Stykket handler om mænd med rødder i Tyrkiet. Det drejer sig om mænd, der fra begyndelsen af 1960'erne og frem til 1973 tog til det daværende Vesttyskland som migrantarbejdere, men som typisk blev i landet, om mænd, der er kommet som politiske flygtninge, samt om deres mandlige efterkommere. I teaterets omtale af stykket står der, at „tyrkiske mænd har ingen problemer. De udgør problemet“. Såvel stykkets titel som udsagnet er imidlertid ironisk ment. En af de mænd, der har bidraget til forestillingens indhold, er Kazim Erdogan. Han er om nogen opmærksom på, at mænd med tyrkisk og kurdisk-tyrkisk baggrund kan være tynget af sorger, bekymringer og angst. Mange bærer på nedarvede byrder, ligesom de kæmper med forandringer i såvel deres privatliv som i deres respektive etniske og religiøse fællesskaber.